Naděžda Sieglová

Česká literatura pro děti a mládež na přelomu tisíciletí: Několik reflexí*

Ohlédnutí nad českou polistopadovou literaturou pro děti a mládež se může ubírat cestou prosté sumarizace a v kvantitě nacházet drobné střípky kvality nebo cestou literárněvědného zkoumání hodnotových průniků k aktuálním problémům doby. Obě cesty přivedou badatele i zájemce k poznání, že proces hledačství ve vztahu k současné české literatuře pro děti a mládež je zdlouhavý, provázený četnými peripetiemi, mnohými přísliby, nenaplněnými nadějemi, nečekanými a zprvu nepochopitelnými, a proto neúplně interpretovanými jevy.

Živelnost tržního přístupu ke kultuře sice napomohla zániku deformací způsobených ideologickým dohledem, zároveň však rozvolnila vydavatelské strategie natolik, že načas ochromila možnosti institucionálního třídění i odborného posuzování knižní produkce pro děti. Finanční nedostatečnost způsobila rychlé ochabování sil časopisu Zlatý máj, „bašty" vědy o dětské literatuře od roku 1956, a posléze i pokles činnosti české sekce IBBY, společnosti udržující spojení české literatury pro děti a mládež se světem i její mezinárodní prestiž. Systémové změny posunuly oblast, jež byla po několik desítiletí považována za významný zdroj dětského poznávání esteticko-etických hodnot, blíže k položce komerčních aktivit. Příliv dovozové i domácí komerce, redakční neprofesionálnost, provinční amatérismus, utilitární didaktičnost v původní tvorbě vyvolaly nejprve úlek a poté pokusy o posílení uměleckých trendů v literatuře pro mládež.

Na samém počátku devadesátých let bylo ovšem ke stavu zpřehlednění dějů v oblasti dětské literatury hodně daleko, a nazval-li Pavel Janoušek situaci v české literatuře jako Time out aneb Zhroucená tradice[1], výstižně charakterizoval i situaci v literatuře určené malým a mladým čtenářům.

Potřeba orientovat se v chaosu rychle vznikajících nakladatelství, postřehnout jejich ediční činnost a zaujmout stanovisko alespoň k jevům, jež se zdály být ne-li novou koncepcí, tak alespoň převažujícím směrem, vyvolala reakci odborníků poměrně brzy. Již v roce 1990 vznikl na Pedagogické fakultě MU časopis Zpravodaj Ústavu literatury pro mládež (od roku 1995 s názvem Ladění), v roce 1995 vznikla na stejném pracovišti nadace s příznačným názvem Zlatý fond české literatury pro děti a mládež, cena Zlatá stuha je výročně udílena nejlepším knihám pro děti od roku

* Autorka stati, doc. PhDr. Naděžda Sieglová, CSc. oslavila v roce 2004 významné životní jubileum.

1 Janoušek, Pavel. Time out aneb Zhroucená tradice. Tvar, 1990, roč. 1, č. 43, s. 1-5.

1992 Klubem literatury pro mládež a Klubem ilustrátorů při Obci spisovatelů a Českou sekcí IBBY a anketu Suk – Čteme všichni v kategoriích děti, učitelé a knihovníci pořádá Sukova studijní knihovna literatury pro mládež s cílem mapovat čtenářské zájmy a konfrontovat je s uměleckými hodnotami již dvanáct let.

Postupné odhalování a pojmenovávání situace v oblasti vydávání, distribuce a recepce knih pro děti a mládež nezpůsobilo okamžitý pozitivní kvalitativní posun, umožnilo však reagovat na akci cílenou protiakcí. Kritická reflexe hodnot a nehodnot, mediální zviditelňování knih s estetickým potenciálem a k syntéze směřující badatelská práce postupně rozrušuje stojaté ediční a pozvolna i recepční vody.

Prvním krokem k zastavení hodnotové devalvace byly návraty k ověřeným hodnotám. Návratová politika nakladatelů měla sice výrazný finančně zájmový podtext a vycházela i z vědomí obtížné prodejnosti nových původních děl i děl zkompromitovaných autorů minulého režimu, v jejím důsledku ovšem začala braku a kýči v podobě disneyovek a žánrově různorodých, výpravně bohatých, ale umělecky pochybných literárních výborů a digestů konkurovat díla sahající ke kořenům literární paměti: k Josefu Václavu Sládkovi, Josefu Kožíškovi, Františku Hrubínovi.

Návratem stejně pozitivním a často objevným bylo vydávání děl od roku 1948 nebo 1970 zakazovaných. Zjevením pro nové generace se staly zejména knihy Ivana Blatného Jedna, dvě, tři, čtyři, pět[2], Ježíškova košilka[3] Jana Zahradníčka nebo Perníková chaloupka[4] Václava Renče, datem vzniku sahající do čtyřicátých let 20. století. Čtenáři a rodiče ocenili úplné vydání Karafiátových Broučků hned v roce 1990, překvapilo vydání knihy Povídání o pejskovi a kočičce[5] Josefa Čapka s dříve vynechávanou pohádkou o slavení 28. října a literární kontext obohatily také knihy, které ze samizdatových či zahraničních edic znal jen málokdo, například básně a pohádky Ivana Martina Jirouse[6], knihy Ivana Klímy[7] nebo Edy Kriseové[8].

Knihy čtenářsky vděčné a zábavně nenáročné, knihy čtenářskými generacemi prověřené ani díla otevíraná z pouhé zvědavosti na něco, co se u nás dlouho nesmělo, nemohly dlouhodobě nahradit autorské zacílení k současnému dítěti v příběhové próze jako v nejvýraznější reflexi současného života.

2 Blatný, Ivan. Jedna, dvě, tři, čtyři, pět. 1947. Poté samostatně až: Brno: Akcent - Blok, 1997. V roce 1994 vyšla jako součást knihy Ivan Blatný: Verše 1933 - 1953 v nakladatelství Atlantis v Brně.

3 Zahradníček, Jan. Ježíškova košilka. 1950, vročení 1947. Poté až: Brno: Petrov, 1990.

4 Renč, Václav. Perníková chaloupka. Praha: Vyšehrad, 1944. Poté až: Svitavy: Trinitas, 1998.

5 Čapek, Josef. Povídání o pejskovi a kočičce. Praha: Albatros, 1992.

6 Jirous, Ivan Martin. Magor dětem. In Magorova summa. Praha: Torst, 1998.

7 Klíma, Ivan. Markétin zvěřinec. Praha: Albatros, 1990.

8 Kriseová, Eda. Prázdniny s Bosonožkou. Londýn: Rozmluvy, 1984.

Kritikou i čtenáři od mladšího školního věku do dospělosti nejžádanějším i nejsledovanějším „produktem" je próza vypovídající o dětství žitém tady a teď. Přestože díla s dětskými a mladými hrdiny, nazývaná pod vlivem slovenské terminologie i u nás stále častěji společenskou prózou, měla silnou oporu v tvorbě autorů politického tání šedesátých let, jen málo prozaiků se dokázalo během posledních patnácti let plně vymanit z didaktické utilitárnosti a apelativnosti, dějové nenápaditosti, z modelovosti postav, prostředí, jazyka. Okrajově reflektují nové sociální kontexty Eliška Horelová a Valja Stýblová, tradiční cesty výrazněji obohatili environmentálními, multikulturálními a šíře aktuálními sociálními a poznávacími tématy Ivona Březinová, Eva Bernardinová, Jana Štroblová, Hana Doskočilová, Jiří Kahoun, Markéta Zinnerová[9].

Reflexi odpovídající současným životním pocitům mladé generace, její senzibility, jejího chápání reality, cestě k sebepoznání prezentovala s vysokou uměleckou hodnotou v devadesátých letech až tvorba Ivy Procházkové, Martiny Drijverové a Daniely Fischerové. Rámec eticko-estetické konvence překračuje každá z autorek jiným způsobem.

Ve všech dílech Ivy Procházkové se hlavní postava ocitá v situaci, jež ji staví do pozice znevýhodněného jedince. Jožin (Jožin jede do Afriky, 2000) trpí nevysvětlitelnou nemocí, Babetka (Pět minut před večeří, německy 1992, česky 1996) nevidí, Cilka (Středa nám chutná, německy 1992, česky 1994) žije v dětském domově, Armin (Soví zpěv, česky 1999) prožívá krizi neuspořádaného rodinného života a v reálu přírodní katastrofu – potopu, Luborovi v próze Únos domů (německy 1996, česky 1998) zahynou rodiče a náhradní domov jej citově deprivuje. Autorka ovšem nevsunuje krizové momenty života hrdinů do textu zvnějšku a mechanicky. Nebývají ani vrcholem, od nějž se odvíjí katarzní zlom, jsou prostou významovou součástí děje, jsou prožity a posléze se spolupodílejí na míře sebepoznání hrdinů. Identita hrdinů se proměňuje nejintenzivněji ve chvílích faktického i vnitřního osamění a ve vypjatých momentech, kdy postava čelí strachu z neznámého (prostředí, osob, pocitů), její nová podoba je výsledkem racionálního hledání, je ovšem také spjata s citovostí (ztráta a nacházení jistot).

9 Březinová, Ivona. Panenka z ebenového dřeva. Praha: Petra, 1997; Kateřina nejen ze zámku, aneb, jak se stát herečkou. Praha: Petra, 1998; Miss sympatie Petra Faltýnová, aneb jak se stát modelkou. Praha: Viking, 1999; Bernardinová, Eva. Blanka, obyčejná holka. Praha: Erika, 1993; Blanko, usmívej se. Praha: Erika, 1994; Blanko, představ si. Praha: Erika, 1995; Ahoj, Blanko! Praha: Erika, 1998.; Blanka a Jirka. Praha: Erika, 2003.
Štroblová, Jana. Když je psů jako psů. Praha: Albatros, 1994; Kam až se může. Praha: Albatros, 2000.
Doskočilová, Hana. Když velcí byli kluci. Praha: Amulet, 1999.
Kahoun, Jiří. Moucha roku. Praha: Albatros, 2002.
Zinnerová Markéta. Princezna z třešňového království. Praha: Albatros, 2001.

Knihy Ivy Procházkové se vzpírají začlenění do zásuvek věkového určení (Soví zpěv s hrdiny těsně před dospělostí osloví pubescenty se zájmem o techniku budoucnosti a o akční děj, starší čtenáře otázkami po smyslu stále vyspělejší civilizace bez zásadní proměny lidské psychiky; Pět minut před večeří reflektuje potřebu malých dětí „mít svého člověka" i obecnou lidskou touhu mít spolehlivé zázemí) a žánrové klasifikace „narušováním" realistického vyprávění fantazijními vstupy (sekundární svět představuje Jožinova cesta na jiný kontinent i do světa dávných mýtů a rituálů, Babetčino vnitřní prožívání reality, Cilčin neznámý a v náznaku nadpřirozený původ apod.), cíleným propojováním vysokého stylu s nízkým (dopisově – deníková forma v „dívčím" románu Karolína s podtitulem Stručný životopis šestnáctileté), postmoderním zapojením masmediálních postupů do textu (novinové a televizní zprávy, vstupy počítače budoucnosti do reálu života člověka v Sovím zpěvu), netradičním prolínáním světa dospělých a dětí (kladení existenčních otázek oběma směry).

Adresná šíře a alternativnost interpretačního přijetí v knihách Daniely Fischerové se odvíjí, obdobně jako u Ivy Procházkové, od sémantické vrstevnatosti a nejednoznačných odpovědí autorky na základní otázky o smyslu bytí a sebepoznání, o reflektování vztahových nejistot a citového tápání, o lidské jedinečnosti a sounáležitosti. Vnitřní zrání hrdinek knihy Lenka a Nelka neboli AHA (1994) nepostrádá psychologickou motivovanost: Postavy vykazují znaky pubescentní zranitelnosti i sklon k rezistenčnímu chování, přirozenou zvědavost a zvídavost dospívajících i touhu po dobrodružném prožitku. Jejich cesta k přijetí a ohraničení vlastního prostoru v opravdovém a imaginárním světě se odehrává v nemocničním prostředí, kde musí skupinka dětí přečkat Vánoce odloučena od ostatního světa sněhovou kalamitou. Krajní situace zdravotního ohrožení ústící do podvědomě prožívaného stavu psychické úzkosti v součinnosti s objektivním stavem věcí subjektivně reflektovaných (rehabilitační oddělení plné zrcadel, polámaný výtah – paternoster) umožní autorce rozehrát střety racionality s iracionalitou. Průnik do jiného světa, za „carrollovské" zrcadlo, má pro vnímavého jedince katarzní účinek: Hranice mezi noetickým a mystickým se rozostří, práh citlivosti k lidské jinakosti se probloudí. Dvojčata Lenka a Nelka dospějí k úlevnému nalezení vnitřní identity a pochopení její odlišnosti od identity vnějškové.

Dětské outsiderství, vyřazení z přirozeného dětského kolektivu se navenek projevuje různě. Stísněné pocity provázejí opuštěné děti, děti odlišné příslušností k neprivilegovaným etnikům, děti postižené tělesně nebo mentálně. Autorské vcítění do vnitřních konfliktů provázejících jejich touhu či nutnost integrace do běžné komunity se stalo imperativem doby, po němž volají výchovně vzdělávací instituce i prostá realita, s níž se dětská populace setkává, střetává a vyrovnává.

Společensky závažné téma uchopila Martina Drijverová v díle Domov pro Marťany (1998) s objektivitou znalce a senzitivní subjektivizací prová-

zející vypravěčský part reálně fiktivního příběhu o rodině, v níž žije dítě postižené Downovým syndromem. Na prahu tisíciletí, jež dosud upřednostňuje konzumně racionální vztahy, postavila autorka do středu pozornosti bezbranné dítě, jehož choroba probudí a posílí etické vnímání, cítění a chování rodiny i širšího okolí. Intenzivní emocionalita příběhu, iniciovaná i titulem evokujícím humanizační příběh o E.T. – Mimozemšťanovi, je s to stimulovat pozitivní čtenářskou odezvu a žádoucí formování přístupů k odlišnému jedinci při respektování jeho partnerské individuality.

Potřebu tolerance a porozumění vtělil do aktuální dobové výpovědi s nadčasovou platností v díle iniciační povahy Petr Nikl. Víceadresná a víceplánová Pohádka o Rybitince (2001) je založena na principu umělecky druhové polyfónnosti spojující do jednoho celku prozaický text, veršové vsuvky a výtvarně efektní hlubotisky do celku, v němž na příběhovou rovinu navazuje rovina filozofické výpovědi. Básnivý obrazově textový příběh o malé obyvatelce moře je netradiční už svým vnějším tvarem (otevírá se shora dolů), především však žánrovou mnohovrstevnatostí, jež dává knize rozměr epicky poklidného pohádkového povídání stejně jako rozměr klíče pro nastolení otázky hodnot, smyslu bytí, života a smrti. Morálnímu poselství o potřebě porozumění dal Petr Nikl magicky vizuálním ztvárněním pocitů volnosti a lehkosti v kontrastu k jejich kvalitativním opozitům – úzkosti, nepokoje – takřka hmotnou podobu. Prolínání představových rovin a pocitových vjemů vyplývajících z autorova synkretického vnímání světa umožňuje vnímateli zapojit do recepce poetisticky „všechny smysly", získat Niklovu citlivost k iritujícím projevům „rybího" světa a spět k harmonii řádu, po němž touží i plachá a nesmělá Rybitinka.

V souladu s tendencí pluralizovat tvárné postupy a sémantiku žánru pohádky lze interpretovat Rybitinku jako nonsensový výmysl, virtuálně modelovanou hru nebo jako vážnější a náročněji dešifrovatelné zprostředkování životních pocitů současníka. Metaforická polemika s lidskou hamižností a sobeckostí je adresná směrem k dospělému, křehká nepatetičnost a básnivá imaginace příběhového plánu osloví také dítě.

Vrstevnatostí estetizace projevu oslovil recipienty o něco dříve než Petr Nikl Čechoameričan Petr Sís. Také Petr Sís vytváří artefakty, jež syntetizují snovou, vysoce uměleckou hru s lexikem i obrazem s kongnitivními cíli bez zapojení pevné narativní linie.

Tematickou nadčasovostí je podstata jeho knih o pozoruhodných osobnostech a géniích kráčejících skrze časovou osu Hvězdný posel (česky i anglicky 1999, o Galileu Galileovi) nebo Podivuhodný příběh Eskymo Welzela (anglicky 1993, česky 1995) srozumitelná a sdělná bez časových přehrad či věku příjemců.

Obrazy slov a obrazy skutečné vytanuly na povrch ze zasutých schránek autorova podvědomí v knize Tři zlaté klíče (anglicky 1994, česky 1995). Příběhovost kratičkých textů s celostránkovými obrazy starých pražských zákoutí a památek, Golema, Mistra Hanuše, alchymistů hledajících zlato je

modelovaná fantazií, v díle je upřednostněna výrazová symbolika a epičnost je propojena s lyrickou metaforičností. Úvodní dedikace předurčuje knihu dětskému příjemci (kniha je věnována autorově dceři, narozené v New Yorku, jíž chce Petr Sís představit místo svého narození, dětství a vzbudit v ní zájem o rodinné kořeny), v noetice díla je však stejně emotivně zakódován i dospělý recipient, k němuž promlouvají mystifikační prvky kresby a slova objevností synkretických významových průniků.

Fantastičnost obou druhových složek v knize přítomných reflektuje oblibu a aktuálnost vícenásobné interaktivní komunikace, jež je součástí dnešního životního stylu a jejímž prostřednictvím se individuální prožitek recipienta může prohloubit. Historická realita je tak korigována mystikou iracionality, hra naopak kognitivním záměrem, lehkost i tíže vzpomínek nepokojem. Výtvarně pojednaná kniha o staré Praze, v níž je doteky slov podtržena magičnost její historie a slávy, vyjadřuje odvěkou lidskou touhu po dálkách a návratech do míst vlastního kulturního zázemí a nejvyšší mírou pozitivních komunikačních předpokladů.

Pronikání do autentické životní pocitovosti dnešního dítěte v současné prozaické tvorbě pro děti i mládež vykazují nové formy souvislostí mezi strukturovaně koncipovaným textem a čtenářským zážitkem. Funkční aspekty textu netvoří protipól emocionální zážitkovosti, jejich kognitivní složka (poznání nemoci, outsiderství, vykořeněnosti) a prožití určité zkušenosti (pocity, které poznání zprostředkuje) vyplývají z druhové dvojakosti díla (Petr Sís, Petr Nikl) nebo jsou výrazem víceznačnosti textových struktur, nesoucích humanizační poselství i informativní složku.

Profil českého básnictví pro děti tvořili na počátku devadesátých let především oficiální osobnosti předchozích desetiletí. Jiří Žáček, Michal Černík, Miroslav Florian i nadále prokazovali schopnost pohybovat se nad soudobým standardem a dále rozhojňovali hru se slovy a humorné a nečekané pointy. Setrvání ve známých poetologických zákonitostech přinášelo však jen zřídka nápaditou obraznost a tvořivé postupy[10].

Nový rozměr přinesly do poezie pro děti ve druhé polovině devadesátých let synkretické tendence reagující na zmenšující se sílu slova promyšlenou kompoziční vynalézavostí. Vznik nových konstrukčních principů odpovídá poznání, že stagnace původní umělecké básnické tvorby není pouhým důsledkem komercializace kultury, ale je také záležitostí nového typu komunikace mezi dílem a adresátem. Proces recepce významně zdynamizovaly takové postupy, které příjemci umožňují skládáním několika vjemových zážitků vytvářet vlastní výsledný obraz. Tradiční nonsensová hra s jazykem je „nadstavována" vizualizací a audializací, jež dotváří smyslové pocity. Autoři využívají prvky přejaté z masových medií a opírají se

10 Žáček, Jiří. Bajky a nebajky pro malé děti. Vimperk: Papyrus, 1994.
Černík, Michal. Za pohádkou pohádka pro kluky a děvčátka. Praha: Albatros, 2002.

o skutečnost, že mladí lidé přijmou složitější myšlenkovou hru spontánněji, má-li také obrazový nebo zvukový rozměr.

Silné postavení mají v tomto směru básně, které jsou zároveň písňovými texty a které tak k dosažení vyšší formy autenticity ve vyjádření pocitů dnešního mladého člověka využívají interakce slovesného a hudebního umění. Současné soubory básní – písní vydávané pro mládež charakterizuje převážně inteligentní humor a poetičnost, navazující na tradici české písňové poezie[11] a vedoucí až k produkci divadel malých forem, ke zhudebněným básním Josefa Kainara, Mileny Lukešové, Jana Skácela, Jana Vodňanského a dalších[12].

Žánrově jde především o lyrické básně, jejichž symbióza s hudbou je zpřístupňuje čtenářské konkretizaci. Potvrzují to v současném literárním kontextu mimo jiné texty obsažené v nejznámějším artefaktu tohoto typu, ve sborníku Dělání všechny smutky zahání (1996) Zdeňka Svěráka. Texty populárních písní reflektují spontánní potřebu mladého člověka po okamžitém zážitku a zároveň mu v propojení se slovním kódem poskytuje citové prožitky a reflektují jeho životní postoje.

Nekonformní verše talentovaného básníka, autora sbírek Povídá pondělí úterku (1998), Ach ty plachty, kde je mám? (1996), Jiřího Weinbergera, vnesly do současné básnické tvorby především neklid opouštěných jistot a nastolovaných nejistot současného světa.

Jiří Weinberger si příliš nevybírá svůj literární prostor, neuvažuje v kategoriích intencionální a neintencionální literatura nebo vysoká a nízká literatura. Čtenář může básně jeho sbírek reflektovat prvoplánově jako tu citlivé, tu zábavné čtení, může se pokusit dekódovat jeho skryté významy a postupným rozkládáním a skládáním metafor a aluzí až eskamotérských a nalézat radost z objevu nevyumělkované hravosti nerespektující konvence druhové, žánrové, tematické ani jazykové.

Významnou složkou Weinbergerovy poezie jsou vnětextové části knihy. Jde hlavně o zapojení grafiky do informačního řetězce, o ilustrace a ilustrační výmysly, které rozšiřují text o další rozměr a o obrazové členění veršů a slok. I tyto postmoderní postupy jsou nositeli významů: Autor jimi čtenáře navnadí, získá jeho pozornost a čtenář luští text nejprve jako vizuální celek. Poté zapojí další svůj smysl a začne číst. Obvykle jde o etapu prvoplánového a v podstatě radostného čtení, jež se nepídí po sekundárních významech a sémantických strategiích. Třetí fází je přijetí knihy jako básnické sbírky, s níž si lze zpívat.

11 Srovnej například:
Ach, ta láska nebeská. Praha: SNDK, 1966, uspořádal Zdeněk Heřman a Jana Štroblová.
Suchý Jiří. Dítě školou povinné. Praha: Albatros, 1977.

12 Kostkovaný ideály. Z poezie Mileny Lukešové, Jana Kašpara, Zdeňka Svěráka, Jiřího Žáčka, Jana Vodňanského, Jiřího Dědečka, Jiřího Suchého a Václava Hraběte. Praha: Amulet, 1999.

Weinbergerova poezie postavená na popření stereotypů a přijetí principů intertextuality a víceznačnosti textů, střídající vážné výpovědní úseky s humorně satirickou mystifikací odráží vztahové proměny společnosti stejně jako současné komunikační zkraty.

Ztvárnění identity dítěte a mladého člověka v čase proměňujících se životních hodnot s aktuální reflexí jejich vnitřních pocitů je žádoucí metou naplňovanou českou dětskou literaturou doposud sporadicky. Mezi četnými „návraty k ověřeným jistotám"[13] tkvících v reeditování úspěšných titulů anebo v kompozičním a tematickém tradicionalismu je jen několik knih vysoké umělecké kvality. Prozaická díla na ně dosahující jsou charakterizována tvárnými postupy a filozofizací smyslu podobně jako v prózách pro dospělé. Výpověď o současném světě je v povídkách, novelách a románech často zprostředkována fantaskností světa, do nějž hlavní postava vstupuje nebo jehož prožívání reflektuje, přičemž důležitost není přikládána rozkrytí fiktivních reálií, ale možnosti dobrat se identity nově definované a odrážející dobu znepokojujících otázek a nejistých odpovědí.

Poezie intencionálně psaná pro děti vyjadřuje vyšší kontinuálnost tvorby než próza. Osvědčená schémata básní talentovaných autorů jsou více než řemeslem, posun, který by do poezie přinesl podnětnou jiskru se však objevuje jen náznakově. Tvoří jej větším dílem lyrické a lyrickoepické básně využívající ve větší míře synkretismu v životní realitě než texty tradičně „hravé" nebo utilitární. Současnou formu komunikace „zachytila" nejlépe vlna takzvané písňové poezie. Konvenuje v současné době asi nejlépe v lexiku, volbou motivů a tematiky „způsobu pocitovosti" mladých lidí a jejich přesvědčení o potřebě svobodné volby životního stylu.

Aktuální životaschopné umělecké cesty k niterním prožitkům současníka, nevyhýbající se problémovým, problematickým a krizovým momentům života dětí a pubescentů, nikdy netvořily gross vydaných titulů a nebudou převažovat ani v budoucnu. Společenské klima nasycené návraty i komerční tvorbou je dnes ovšem dokořán otevřené pro vstup slovesných uměleckých děl, v nichž dominujícím prvkem je tvůrčí autorská iniciativa a v nichž se zrcadlí komplexnost doby. Autenticita a kontrastně reflexivní fiktivnost ve zmíněných hledačských dílech vydaných na přelomu 20. a 21. století naznačuje, že cestu k porozumění době i vlastního bytí v čase, který žijeme, může mladému člověku naznačovat i kniha.

13 Termín používá pro charakteristiku literatury pro děti a mládež devadesátých let také slovenská literární věda:
Holka, Pavel. Návrat k hodnotám. Literika, 1, 1996, č. 1, s. 72-77.